

3. Врублевский Н. Д. Управленческий учет издержек производства: теория и практика / Врублевский Н. Д. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 352 с.
4. Теорія і практика ділового адміністрування : навч. посібник / [Дібніс Г. І., Ромахова О. О., Держак Н. О., Шаріпова О. С. та ін.]. – Луганськ : Ноулідж, 2009. – 488 с.
5. Друри К. Управленческий и производственный учет : [учебное пособие] / К. Друри. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 341 с.
6. Манько А. А. Структурная организация и организационные структуры управления / А. А. Манько, А. В. Райченко // Лидер. – М. : Лидер, 2004. – № 5. – С. 46–49.
7. Соловьев В. С. Организационное проектирование систем управления : [учеб. пособ.] / В. С. Соловьев. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 134 с.

Надійшла 18.03.2011

УДК 338(477):336.748.12

Г. А. ЧЕРЕШНЯ, Т. В. ЦВІГУН
Хмельницький національний університет

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ЕВОЛЮЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН

В статті досліджується інфляція як економічне явище, її вплив на економіку України в порівнянні з інфляційними процесами в світі. Аналізується сучасний стан інфляції, можливий інфляційний ризик, а також висловлюються поради щодо ролі держави в його нормалізації.

The article studies the inflation as an economic phenomenon, its influence on the Ukrainian economy in comparison with the inflating process in the world. The contemporary situation regarding the inflation, possible inflating risk are analyzed. Advice as to the role of the state in the decreasing of the inflating risk is also conveyed.

Ключові слова: інфляція, гроші, ціна, доходи, обсяг виробництва, емісія, споживчий ринок, індекс цін, гіперінфляція, знецінення, таргетування, інфляційний ризик, інфляційний процес.

Інфляція, не дивлячись на велику кількість присвячених їй праць, – одна із малодосліджених категорій. З цієї причини окремі її якості залишаються предметом наукових дискусій. Дослідженню суті, темпів, першопричин інфляції, видів її вимірювання, методів її приборкання, державної протинфляційної політики присвятили свої праці такі вчені, як Базилович К.С., Баластрик Л.О., Башнянин Г.І., Томашик Л.С., Середя А.Р., Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М., Макаренко І.П., Бункіна М.К., Семенов А.М., Панчишин С. Недостатньо наукових досліджень розвитку інфляційних процесів в Україні в еволюційному аспекті. До них слід віднести наукові праці Ковальчука В.М., Лазаровича М.В., Сарая М.І., Лановика Б.Д. Тому автори даного дослідження зробили спробу проаналізувати інфляцію в Україні саме в такому аспекті, охарактеризувати її стан в період незалежності.

Термін “інфляція” походить від латинського слова, що в перекладі означає “здуття, набухання”. Вперше він був застосований для характеристики економіки в період війни 1861-1865 рр. В Північній Америці, він засвідчував перевантаження каналів грошового обігу масою грошей, яка перевищувала потребу в них економічної системи. В ХІХ ст. в Англії і Франції використання терміну “інфляція” пов’язане з поясненням надмірного зростання грошової маси, що зумовило її знецінення. В економічній літературі даний термін з’явився на початку ХХ ст.

Існує чимало визначень інфляції як економічної категорії. Так, американський президент початку ХХ століття К.Куллідж ствердив, що інфляція означає відмову від позичкових зобов’язань, анульованих державних банківських білетів. З переходом до паперово-грошового обігу ця хвороба стає хронічною. Відомий американський соціолог Дж.Гелбрейт характеризував інфляцію як “погоню грошей за товаром” [1, с.162].

В нашій вітчизняній літературі інфляція визначається як обезцінення грошей, зубожіння населення, переповнення грошових каналів паперовими грішми.

За визначенням доктора економічних наук, професора Базиловича В.Д.: “Інфляція – це стійке і відчутне зростання рівня цін, яке виникло внаслідок того, що значна частина грошової маси виявилась не забезпеченою економічними благами” [2, с.459].

Ознаки виявлення інфляції розпочалися із розповсюдженням грошей в економічному житті. Це явище спостерігалось уже в Стародавній Греції (330 р. до н.е.) при завоюванні Олександром Великим Персії та в Стародавньому Римі (301 р. до н.е.), коли Е.Діоклетіан встановив контроль за цінами на близько 1000 найменувань товарів.

Перші теорії інфляції ґрунтувалися на розумінні цього явища як чисто грошового феномену. Кількісна теорія виникла в ХVІ ст., авторами якої є англійський філософ Д.Юм та англійський економіст Д.Рікардо. За основу в ній була взята функція грошей як засобу обігу.

Інфляційні процеси в Європі стали активно розвиватись після Великих географічних відкриттів, наслідком яких стала “революція цін” (величезна кількість золота і срібла, які поступили в Європу, стала

різко падати в ціні, а ціни на товари першої необхідності стрімко зростали). До прикладу, розпочалися ці процеси з Іспанії, яка отримала левову частку колоніального золота і срібла. В цій країні та в Португалії ціни зросли в 4 рази, а на хліб – навіть у 5 разів, у Франції – в 2,3, а в Англії – в 2,5 рази [3, с.48]. Внаслідок “революції цін” найбільш збагатилися купці, що займалися посередницькою торгівлею, збільшилися прибутки промисловців. Прискорився перехід до мануфактурного виробництва.

В світовій економічній науці виділяють такі основні причини інфляції:

- грошово-кредитна емісія,
- монополістичні тенденції в економіці,
- структурна розбалансованість економіки,
- слабкість валютно-фінансової системи.

Сучасна інфляція – це інфляція другої половини ХХ – початку ХХІ ст., характерною ознакою якої є її хронічний характер. В останні часи практично не було дефляції (стійкого та тривалого зниження рівня цін), а загальний рівень цін щорічно зростав у всіх без винятку країнах. До прикладу, в колишньому СРСР на початку 80-х років ХХ ст. кожний четвертий радянський карбованець, а в 1985 – 90-х рр. кожний третій, не мав товарного забезпечення [2, с.459] (це прихована інфляція, – в економіці, коли зростання рівня цін не спостерігається, але наявний дефіцит товарів і послуг, має місце штучне обмеження споживчого попиту).

Україна успадкувала нежиттєздатну дефіцитну економіку, а разом з нею величезний інфляційний потенціал. На початку 90-х років ХХ ст., як стверджують провідні економісти, основними причинами розвитку інфляції були: низький рівень ефективності виробництва та якості продукції; державний монополізм і відсутність конкуренції; спотворена структура виробництва з низькою часткою предметів споживання; надмірне зношення основних фондів; гіпермілітаризація (в радянський час Україна, займаючи 2,6% території СРСР, виробляла 38% його озброєнь та військового спорядження) [4, с.238].

Світовий досвід показує, що інфляційні процеси, як правило, супроводжуються зростанням обсягів виробництва та зниженням безробіття, але вони можуть відбуватися також через падіння виробництва за умов стагфляції (виникає тоді, коли одночасно зростають ціни і скорочується виробництво). Економічна ситуація, що склалася в Україні на початку 90-х років підтверджує це. Після вимушеного, услід за Росією (січень 1992 р.), відпуску цін, в Україні вартість газу зросла в 100 разів, а нафти – у 300 разів, що призвело до розкручування маховика інфляції, проводилась відверто проінфляційна політика, для якої характерним був величезний бюджетний дефіцит, необмежена грошово-кредитна емісія, зростання цін, обвальне падіння реальних доходів переважної більшості населення. В результаті, восени 1992 року на кінець перебування В.Фокіна на посаді прем'єр-міністра України, місячна інфляція перейшла рубіж 50%, тобто стала гіперінфляцією. Ціни на товари широкого вжитку зросли більш як у 30 разів [4, с.239]. В перші місяці 1993 року намітилось деяке сповільнення спаду виробництва, але воно було досягнуте дорогою ціною – посиленням кредитної емісії, безперестанною роботою друкарського верстата. І вже до осені 1993 року інфляція досягла 70% в місяць. Зберігши за собою керівні пости, стара номенклатура казково наживалася в умовах гіперінфляції за рахунок дешевих державних кредитів. Індекс цін (співвідношення між сукупною ціною певного набору товарів та послуг для певного поточного року і сукупною ціною ідентичної або схожої групи товарів та послуг у базовому році) споживчого ринку зростав. Його зростання вказує на інфляцію. Якщо у 1991 році індекс цін становив 290%, в 1992 році – 2000%, то в 1993 – 10155% [5, с.71]. За оцінкою Світового банку він був найвищим у світі.

Влітку 1994 року Президент Л.Кучма проголосив стратегію економічних перетворень: звільнення цін, обмеження дефіциту бюджету, введення суворої монетарної політики. Така політика сповільнила зростання зарплати, запроваджувалися фіксовані ціни на значну кількість товарів, вводилося адміністративне регулювання на валютному ринку. Це пригасило зростання цін, але спричинило падіння обсягів виробництва уже в лібералізованій економіці. Кредити, отримані від міжнародних організацій, допомогли Національному банку України (НБУ) сформуванню резервного фонду для здійснення інтервенцій на валютному ринку, що стабілізувало курс карбованця. Це дало змогу здійснити грошову реформу. Рівень інфляції в 1997 році склав 10,1%, а це рекордно низький показник [6, с.357]. Індекс цін склав 401% в 1994 році, 182% – в 1995, 140% – в 1996, 110,1% – у 1997 [5, с.71].

В 1998 році в Росії мала місце фінансова криза, яка негативно позначилась на економічній ситуації в Україні. Так, обсяг внутрішнього валового продукту (ВВП) у відсотках до попереднього року зменшився у 1991 році на 13,5%, в 1992 – на 16,8, в 1993 – на 14,2, в 1994 – на 23, у 1995 – на 11,8, в 1996 – на 10, в 1997 – на 3,2 [5, с.71]. Від північного сусіда нашої економіці передалися знецінення валюти, що підвищило ціни на енергоносії і прискорило темп інфляції, який у 1998 році становив 20% [6, с.357]. Паливна криза в Україні в середині 1999 року, а також недорід у сільському господарстві спричинили стрибок цін на енергоносії та продукти харчування. Темп інфляції склав 25% [6, с.357].

З 1998 по 2000 рік рівень інфляції в економіці України починає зростати, а в 2001 році спостерігається її уповільнення. Це є неодмінною заслугою уряду, який в 1999 році очолив В.Ющенко. За цей період в Україні зберігалась стабільність на валютному ринку, знижувалось коливання курсу гривні, збільшився рівень золотовалютних резервів НБУ. Рівень інфляції за цей час склав 4,3% замість прогнозованих 7,8%. Індекс споживчих цін становив усього 2,6%, що в 3 рази менше за відповідний

показник 2000 року. Реальні доходи громадян за січень-квітень 2001 року вирости на 7,5%. Починаючи з травня 2001 року до листопада 2002 року, коли уряд України очолював А.Кінах, інфляція склала 6,1% [4, с.252].

З листопада 2002 року по вересень 2005 за керівництва урядом В.Януковичем рівень інфляції сягнув 12,3%, а дефіцит державного бюджету зріс з 1 млрд. грн. за попередній бюджетний період до 10,2 млрд грн. За уряду Ю.Сханурова (з вересня 2005 року) рівень інфляції скоротився і становив 10,3% [4, с.254].

З 1 січня 2006 року уряд Росії зупинив постачання газу в Україну. Через 2 дні обидві сторони підписали договір, згідно з яким ціна газу, що постачався в Україну, збільшилась майже вдвічі. Це стало причиною підвищення цін на енергоресурси і житлово-комунальні послуги в 2,5-3,5 рази. І як наслідок, інфляція перевищила прогнозовані державним бюджетом 2006 року показники. А реальні доходи українців в кінці 2006 року почали знижуватися [4, с.256].

2007 рік Україна закінчила на високій інфляційній ноті. Темпи зростання споживчих цін були найвищими з 2000 року. Ніколи з часу запровадження гривні, інфляція, що вимірюється двозначною цифрою не тривала протягом 4-х років, перевищуючи межу комфортного коридору (понад 10%) [7, с.8].

Економічний аналіз в 2008 році за 12 років існування гривні свідчить про три хвилі її знецінення. Перший інфляційний імпульс відбувся з 1998 року, після коригуючої хвилі 1999 року, а завершився піком 2000 року. Друга інфляційна хвиля – нисхідна. Межею дезінфляції 2001-2002 років стало зниження споживчих цін (у вимірі до грудня) на 0,6% у 2002 році. І третя інфляційна хвиля 2003-2007 рр. стала висхідною. Вона тривала на рік більше, ніж перша. Після корекції 2005 року інфляція знизилась на 2% порівняно з 2004 роком. Інфляційний імпульс 2006 – 2007 рр. вивів траєкторію руху споживчих цін на рівень 16,6% [7, с.8].

В 2008 НБУ з метою придушення інфляції рекомендував застосувати спільною постановою Кабінету Міністрів України і НБУ наступні заходи: погоджувати дії в управлінні рухом грошової пропозиції (уряд не зумів відновити баланс попиту і пропозиції з боку нарощування останньої); підготувати і схвалити Верховною Радою України закони щодо лібералізації валютного регулювання; створити робочу групу з мандатом на підготовку спільної програми переходу до таргетування вузької базової інфляції, яке орієнтує на збереження стабільності купівельної спроможності гривні, а не на пріоритет утримання незмінною обмінної її пропозиції з валютами інших країн [8, с.46].

Конституція України орієнтує не на обмінний курс, а на купівельну спроможність національної валюти і відкриває можливість руху курсу. Якщо це допомагає протидіяти інфляційній ерозії гривні. Проблема полягає в тому, що для реалізації конституційної орієнтації на таргетування ще не створені відповідні умови, зокрема: Конституція прийнята раніше, ніж закон про НБУ, а тому слід внести до нього зміни, які відповідають вимогам часу. Слід розробити і прийняти закони “Про валютне регулювання”, “Про таргетування базової інфляції”, “Про регулювання зовнішніх запозичень”.

Уряд Ю.Тимошенко, проаналізувавши стан інфляції попереднього 2007 року, вживав заходів щодо боротьби з її ростом, а саме: проводив координацію монетарної політики між Кабінетом Міністрів і НБУ та аналізував ситуацію на продовольчих ринках і ринках товарів широкого вжитку. За цим аналізом прийняті важливі рішення, які покликані були сприяти боротьбі з інфляцією. Це стосується монополізації цих ринків, боротьби з нечесною конкуренцією.

В 2008 році інфляція в Україні утрималась на рівні 10% [9, с.2]. На неї не вплинула виплата відшкодувань за вклади в колишньому Ощадбанку СРСР. Уряд не випустив жодної емісійної гривні.

За офіційними даними, за 2010 рік український рівень інфляції по відношенню до 2009 року досяг 9,1%. Вже на початку 2011 року голова уряду України М.Азаров заявив, що Україна особливо схильна до ризику зростання інфляції, який з'явився через істотне подорожчання продовольчих товарів в усьому світі, оскільки в країні немає спеціального комплексу складів і систем забезпечення для того, щоб зберігати старі запаси продуктів, а також немає потужної системи оптових розпродажів.

Інфляція впливає на всі сфери людського життя. Особливо відчувають цей вплив населення та підприємства країни. Інфляційний ризик – це ризик того, що під час зростання інфляції одержувані грошові доходи знецінюються з погляду реальної купівельної спроможності швидше, ніж зростають. У таких умовах усі несуть реальні втрати.

Не лише населення і підприємства, а й держава зацікавлені у зниженні можливих втрат, пов'язаних з ризиком зростання інфляції. На думку переважної більшості вітчизняних економістів є вже розроблені і запропоновані методи боротьби з інфляцією, на які варто звернути увагу, а саме адміністративні і економічні.

Адміністративні методи – це встановлення державою обмежень на підвищення цін та контроль за доходами.

Економічні методи впливають на інфляцію попиту та інфляцію витрат. Їх поділяють на 2 групи. Перша група – сукупність заходів антимонопольної політики, друга – це заходи, які сприяють зменшенню витрат виробництва, податків на бізнес, імпортного мита на ввезені засоби виробництва та стимулювання технічного прогресу.

На нашу думку, інфляційні процеси могли б бути контрольованими, якби діяла довгострокова

антиінфляційна програма, яка б включала заходи, що стримували б інфляцію, а саме:

- викорінення структурних перекосів;
- реальна конверсія військово-промислового комплексу;
- ліквідація збиткових підприємств;
- ліквідація дефіциту державного бюджету;
- розвиток ринку платних послуг;
- зниження ліквідності грошових заощаджень населення і їх поточних доходів шляхом підвищення відсотків на депозити;
- активне залучення до ринкового обороту нетрадиційних товарів (нерухомості, цінних паперів).

Дана програма розроблена і запропонована вченими-економістами, але окремі її положення продовжують залишатися лише деклараціями.

Література

1. Базилевич В. Д. Макроекономіка : [підручник] / Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. – К. : Знання, 2004. – 851 с.
2. Бункина М. К. Макроэкономика : [учебник] / М. К. Бункина, А. М. Семенов. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Из-во “Дело и сервис”, 2003. – 544 с.
3. Ковальчук В. М. Історія економіки та економічної думки : [навч. посібник] / Ковальчук В. М., Лазарович М. В., Сарай М. І. – К. : Знання, 2008. – 647 с.
4. Лановик Б. Д. Економічна історія : [курс лекцій] / Б. Д. Лановик ; за ред. Б. Д. Лановика. – [2-е вид., перероб.]. – К. : Вікар, 2000. – 300 с.
5. Литвицький В. Інфляція 2007 / В. Литвицький // Урядовий кур’єр. – 2008. – № 7. – С. 8.
6. Панчишин С. Макроекономіка : [навч. посібник.] / С. Панчишин. – [2-е вид., стереотипне]. – К. : Либідь, 2002. – 616 с.
7. Савченко А. Г. Макроекономіка : [підручник] / Савченко А. Г., Пухтаєвича Г. О., Тітьонко О. М. – К. : Либідь, 1999. – 288 с.
8. Савченко А. Інфляційне таргетування: проблеми та перспективи його запровадження в Україні / А. Савченко, Ю. Семенова // Економіка України. – 2008. – №. 6 – С. 46–51.
9. Тимошенко Ю. Уникнути інфляційних сплесків / Ю. Тимошенко // Урядовий кур’єр. – 2008. – № 8. – С. 2.
10. www.audit.lviv.ua/.../963-premier-ministr-poperedyv-pro-ryzyk-zrostantnja- infljacji.html

Надійшла 10.03.2011

УДК 339.5

SHOTA SHABURISHVILI
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

PECULIARITIES OF GEORGIAN FOREIGN TRADE WITH THE EUROPEAN UNION

Для социально-экономического развития Грузии особое значение имеет реализация торговых возможностей и в этом плане ЕС – главный приоритет. Экспорт Грузинской продукции в ЕС имеет большую перспективу. Для полного использования этого потенциала особо велика роль государства, которому работунеобходимо выполнить по разным направлениям.

Realization of its trade potential is an important precondition for Georgia’s social and economic development and no doubt the EU is a priority in this direction. Georgian export really has a perspective on the European market and the state has to play a very important role and has to take different measures in various directions to realize this potential fully.

Ключевые слова: внешняя торговля Грузии, экспорт, европейский союз.

Closer relationship with the EU is important for Georgia not only because of political purposes, but for economic development as well. In modern world and under current geopolitical conditions, in most cases strong economy of a country is a determinant of political stability.

After the Rose Revolution the country’s economy sustained growth of 10–12% a year. Until 2006, when Russia imposed tough economic sanction against Georgia because of its political purposes, Russia was the main exporter and importer for Georgia (it should be noted as well, that for many years considerable amount of goods, mainly wine, fruit and citrus, were illegally exported to Russia from Georgia by individuals). Only after the having lost access to the Russian market, Georgian authority began to fully realize how important it was to find alternative markets for Georgian export. Since then the EU became Georgia’s major trade partner.

The EU is number one trade partner for Georgia both as exporter and as importer. According to the data of 2010, share of the European Union in Georgia’s foreign trade is – 19% in export and 28% in import. Of course it is no surprise that Georgia’s role in the EU foreign trade is incomparably little – Georgia is 74th among the EU